

svjesno krenuo prikazivati predsjednika Tuđmana i Hrvatsku demokratsku zajednicu kao jedine zaslužne političke sudionike burnih i složenih događaja hrvatske povijesti devedesetih godina 20. stoljeća. Također, prava je šteta što je autor propustio priliku osvrnuti se makar ukratko na političke događaje u Istri tijekom procesa raspada SFRJ i nastanka samostalne Hrvatske.

Nikša Minić

Zbornik u čast Petru Strčiću, ur. Maja Polić i Elvis Orbanić, Rijeka: Povijesno društvo Rijeka, 2012., 732 str.

Zbornik u čast Petru Strčiću objavljen je povodom sedamdeset i pete obljetnice života te pedesete godišnjice znanstveno-stručnoga rada uvaženoga akademika. Zamišljen je kao interdisciplinarna edicija koja sadrži znanstvene i stručne članke hrvatskih i stranih znanstvenika te stručnih djelatnika. Na samom početku stoji poznati Strčićev citat: „Nitko nikada ništa nije naučio – iz povijesti!“, koji u bitnome sažima zaključke njegova cjelokupnoga životnog i radnog iskustva. Uvodnu riječ potpisuje akademik Daniel Rukavina, predsjednik Uredničkoga savjeta Zbornika. U njoj se ukratko navodi povod ovom izdanju te ističe značaj prinosa Petra Strčića za razvoj povijesne znanosti zapadne Hrvatske.

Zbornik je podijeljen na pet osnovnih cjelina sastavljenih od raznih članaka znanstvene i stručne tematike. Većina je objavljena na hrvatskom jeziku, uz nekolicinu na slovenskom. Sažeci članaka prevedeni su na talijanski i engleski jezik.

Prva cjelina sastoji se od članka „Akademik Petar Strčić. Leksikonska biobibliografija. U povodu 75. obljetnice života i 50 godina znanstveno-stručnog rada“ (3-23) fra Franje Emanuela Hoška i Maje Polić, koji se bavi životom i djelom akademika Petra Strčića – pružen je kratak pregled njegova života, obiteljske povijesti, školovanja i usavršavanja, profesionalnoga i stvaralačkoga rada, mnogobrojnih aktivnosti i funkcija koje je obavljao i obnašao. Uz to su navedene razne nagrade i priznanja, ali i kazne koje je tijekom života dobivao. Naveden je i popis 67 knjiga kojima je autor ili koautor. Spomenuta je i literatura o Strčiću, u koju spadaju razni pozitivni i negativni tekstovi te izjave o njemu.

Druga je cjelina tematikom usko vezana za Strčića, njegov život, rad, službovanja te rodno mjesto. Sastoji se od šest članaka. Budući da je i sam porijeklom iz toga kraja, u tekstu „Selo Kras na otoku Krku – rodno mjesto akademika Petra Strčića“ (27-37) fra Bonaventura Duda daje svoj pogled na to selo, obuhvativši njegovu prošlost, sadašnjost, smještaj, stanovništvo i lokalni značaj, usput pružajući neke zanimljive crtice iz života samoga Strčića. U opisu sela, njegovih znamenitosti, običaja i načina života Duda se koristio studijom Snježane Marčec i njezina oca akademika Strčića „Pregled povijesti sela Kras na otoku Krku“ (*Rijeka*, VIII, 2, 2003., 157-187) te knjigom istoimenih koautora i Marte Jašo *Bratovštinska knjiga Sv. Antuna Padovanskog iz Krasa* (Kras – Krk, 2004.).

Članak Antona Bozanića „Djelo akademika Petra Strčića o kvarnerskim otocima i njegovu Krku“ (39-50) pruža osvrt na dio Strčićeve znanstvene djelatnosti, koji se posebno bavio poviješću kvarnerskih otoka, a sastoji se od niza knjiga, znanstvenih, stručnih i drugih članaka te zbornika. Strčić se, među ostalim, bavio poviješću Krčkih knezova, odnosno Frankopana, ulogom otočana u hrvatskom nacionalnom pokretu, vremenom talijanske okupacije te antifašističkim otporom, kako u II. svjetskom ratu, tako između dva svjetska rata. Iz povijesnoga je zaborava izvukao djelovanje raznih ustanova te život i djelo raznih više ili manje poznatih osoba. Autor se članka posebno osvrće na Strčićev osobni prinos novom pogledu na pojam Bodula koji je iz početnoga pejorativnog značenja postupno postao prirodna oznaka za stanovnika otoka, a Bodulija drugo javno ime za otok Krk.

Slijedi kraći članak akademika Nedjeljka Fabrija „Aperçu za Petra Strčića, slavljenika“ (51-55) u kojemu autor na svoj specifičan književni način donosi viđenje slavljenika kome u čast objavljuje i pjesmu „Autoportret na Rječini“, tiskanu davne 1959. u *Riječkoj reviji* Ogranka Matice hrvatske u Rijeci.

U članku „Petar Strčić kao direktor Arhiva Hrvatske u Zagrebu (1980-1990)“ (57-67) Ružica Kolarević-Kovačević, i sama bivša arhivska savjetnica Hrvatskoga državnog arhiva u Zagrebu, prisjeća se djelovanja Petra Strčića kao svojega direktora, uz to i predsjednika Stručnoga savjeta i glavnoga urednika izdanja te ustanove (tada Arhiv Hrvatske, a danas Hrvatski državni arhiv) u tadašnjoj Socijalističkoj Republici Hrvatskoj od 1980. do 1990., usput dajući svoju ocjenu njegovu radu.

Slijedi rad Damira Zagotte „Akademik Petar Strčić kao upravitelj Arhiva Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu“ (69-77). Strčić je obnašao dužnost upravitelja Arhiva Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti od 1990. do 2005., a u svojem je dugogodišnjem mandatu, ističe Zagotta, poboljšao djelatnost Arhiva obogativši i proširivši sadržaje njegova djelovanja. Posebno se ističe Strčićeva uloga u zaštiti dragocjenih arhivalija u doba napada na zgradu Arhiva od strane neočetničkih udara po dijelovima Zagreba, u poslovima građevinskih saniranja te kod primanja dragocjenih rukopisnih ostavština.

Posljednji je iz skupine rad Sanje Holjevac „Akademik Petar Strčić – voditelj Akademijina Zavoda za povijesne i društvene znanosti u Rijeci s područnom jedinicom u Puli (2001. – 2011.)“ (79-90). Autorica posebno ističe da je akademik za tih deset godina na čelu Akademijine znanstvenoistraživačke jedinice nastojao pridonijeti razvoju i širenju znanstvenoistraživačke djelatnosti i usmjerenosti instituta i njegovih djelatnika znanstvenim projektima, znanstvenome napredovanju asistenata, međunarodnoj suradnji te suradnji s domaćim znanstvenim ustanovama i stručnim udrugama, znanstvenim i stručnim skupovima te izdavačkoj djelatnosti. Stoga su upravo na tom polju i najvidljiviji rezultati voditelja Zavoda i njegovih zaposlenika.

Treća cjelina sadrži radove koji se bave poviješću filozofije i religije, filozofijom povijesti, ulogom intelektualaca u društvu te problemom manipulacije informacijama. U članku „Filozofija povijesti Nikolaja A. Berdjajeva“ (93-124) Ivan Devčić pruža analizu filozofsko-povijesnoga djela ruskoga filozofa Nikolaja Aleksandroviča Berdjajeva na temelju njegovih najpoznatijih djela, kao što su *Smisao povijesti* i *Novo srednjovjekovlje*. Kapitalno djelo ruskoga filozofa objavljeno je na temelju njegovih predavanja održanih na Slobodnoj akademiji duhovne kulture u Moskvi u zimi 1919./1920., a tiskano nakon njegova progonstva iz Rusije 1923. i odlaska u Berlin. Prema Berdjajevu, glavne teme svjetske povijesti su sudbina židovstva, uloga kršćanstva u svjetskoj povijesti i epoha preporoda, na temelju kojih izvodi i svoja konstitutivna načela povijesnoga. Devčić zaključuje da je zapravo više riječ o historiozofiji nego filozofiji povijesti te da je ona specifično kršćanskoga usmjerenja. Posebno se osvrće i na Berdjajevljevu kritiku ideje progressa i njegov pogled na odnos ličnosti i osoba te navještaj novoga srednjovjekovlja.

Članak akademika Franje Šanjeka „Bosansko-humski krstjani i europski religiozno-socijalni pokreti (12. – 15. st.)“ (125-144) donosi prikaz povijesti heterodoksne Crkve bosanske, odnosno bosansko-humskih krstjana u kontekstu sličnih europskih religiozno-socijalnih pokreta toga vremena, poput talijanskih patarena, južnofrancuskih katara i drugih. U članku je naveden i poseban ustroj Crkve bosansko-humskih krstjana, kao i njezin specifičan nauk koji joj je priskrbio status heretičke te zbog kojega su krstjani došli u sukob s Katoličkom crkvom ostavši na marginama kršćanstva.

Slijedi rad Ljerke Schiffler „Iz starije hrvatske filozofije: filozofsko-teološka misao Mattea Ferchia / Matthaëusa Ferchiusa Veglensis / Matije Frkića Krčanina“ (145-160), koji se bavi filozofsko-teološkim djelom franjeva konventualca Matije Frkića, rođenoga u Krku 1583., a preminuloga u Padovi 1669. godine. Karakterizira ga filozofsko-teološka sinteza koja se odnosi na kritičko-povijesni pristup aristotelizmu u peripatetizmu i skolastičkoj tradiciji, a sadrži neke bitne odrednice tada aktualnoga skotizma. Članak Ante Simonića „Znanstvenik (i) intelektualac kao žrtva ili kreator društvenih događanja“ (161-203) bavi se prvenstveno propitkivanjem uloge znanstvenika (i) intelektualca u društvu. Autor polazi od definicija znanosti, znanstvenika i intelektualca te pokušava proniknuti u smisao njihovoga djelovanja u društvu te donošenju ključnih društvenih odluka. Posljednji je u skupini članak Miroslava Tuđmana „Dezinformacija“ (205-219), u kojemu autor analizira mogućnosti manipulacije informacijama te učincima takve manipulacije na javnost i javno mišljenje. Ističe da informacija nije isto što i činjenica te da kvalitetu obavijesti određuje njezina potpunost, objektivnost, dostupnost i pouzdanost.

Sljedeća cjelina sadrži dvadeset članaka različite tematike, od povijesti do lingvistike i antropologije. Prvi je u nizu rad Klare Buršić-Matijašić „Gradinska naselja od Plomina do Opatije (‘Liburnijska Istra’)“ (223-241), koji pruža pregled gradinskih naselja smještenih na potezu od Plomina do Opatije. Budući da su prirodne karakteristike toga prostora jedan od glavnih uvjeta nekadašnjega naseljavanja, pruženi su osnovni podaci o građi, tlu, klimi i vegetaciji. Taj prostor, poznat i kao Bijela Istra, predstavlja vapnenačku golet koju čine propusne stijene i dolomiti te vapnenci i vapnenci s dolomitima.

Darko Darovec potpisuje rad „Vzpon in padec koprškega komuna v XIII stoletju“ (243-255). U njemu je dan povijesni pregled jednoga od naj-

značajnijih gradskih središta istarskoga poluotoka od IX. pa do XIII. stoljeća. Posebna je pozornost posvećena prikazu crkvene i svjetovne vladajuće strukture te je naznačeno da je Kopar bio sjedište biskupije, a isticao se i kao pomorsko-trgovačko središte. Naglašava se i njegova uloga u vrijeme vladavine Mletačke Republike, kada je u njemu stolovao kapetan mletačke milicije Istre, *capitaneus Istriae*.

Slijedi članak Mile Bogovića „Jezik hrvatskih liturgijskih knjiga od Prvotiska do Parčića“ (257-267), u kojemu autor daje pregled puta liturgijskoga jezika hrvatskih glagoljaša od XV. do XIX. stoljeća, odnosno od Prvotiska (1483.), kojemu nije precizno utvrđeno mjesto tiskanja, do izdanja staroslavenskoga misala Dragutina Parčića s otoka Krka (1893.).

U članku „Oporuka glagoljaša Ivana Kraljića (XVIII. st.)“ (269-302) Marta Jašo donosi uvodni pregled literature o krčkom svećeniku i glagoljaškom prosvjetitelju iz XVIII. stoljeća Ivanu Kraljiću, nadimkom Skutlić, i njegovu rječniku, sačuvanom u rukopisu, te kratak opis i latiničnu transliteraciju njegove tek nedavno otkrivene glagoljične oporuke, uz koju je priložen i rječnik danas nepoznatih riječi. Članak fra Franje Emanuela Hoška „Filozofsko i teološko školovanje primorskih i istarskih pavlina na generalnom učilištu u Lepoglavi“ (303-320) bavi se poviješću hrvatskoga pavlinskog školstva i lepoglavskim dacima iz Istre i Primorja. Status generalnoga učilišta lepoglavsko je dobilo u XVII. stoljeću zahvaljujući odobrenju pape Klementa X. i cara Leopolda I., a na njemu su djelovali filozofsko učilište i bogoslovna škola.

Tekst Slavena Bertoše „Neka obilježja popisa krizmanika u Puli 1626. – 1803. godine“ (321-343) analizira popis krizmanika iz novovjekovnih pulskih matičnih knjiga od XVII. do XIX. stoljeća, koji pruža uvid u razne podatke o osobama koje su u to vrijeme živjele u Puli ili su kroz nju samo prolazile. Priložena je tablica s brojem krizmanih po određenim datumima u navedenom razdoblju. U radu Tatjane Paić-Vukić „Osobne bilježnice (medžmue) iz osmanske Bosne kao povijesni izvori: metodološka pitanja“ (345-352) razmatraju se mogućnosti pristupa osobnim bilježnicama (medžmuama) bosanskih muslimana iz osmanskoga doba kao izvorima za istraživanje privatnoga života, kulture čitanja i pisanja, kulture svakodnevnice, a možda i načina očitovanja individualnosti. Rad Miroslava Bertoše „Sve služi povijesti“, a povijest – politici i partiji. Skica za portret Tomasa Lucianija (1818. – 1894.), političara, proučavatelja starina, arhivista, javnog i taj-

nog djelatnika“ (353-369) do sada je prvi na hrvatskom jeziku koji se bavi likom i djelom Tomasa Lucianija, Talijana iz Istre, iredentista (u politici i povijesti), političara, kulturnoga i javnoga pregaoca, proučavatelja povijesti i prošlosti, kolekcionara starina, arhivista, skupljača dokumenata, pisca regesti o stoljećima istarske povijesti itd.

U članku Azema Kožara „Socijalna struktura stanovništva Bosne i Hercegovine u vrijeme austro-ugarske uprave“ (371-385) analiziraju se socijalne promjene u Bosni i Hercegovini u vrijeme austro-ugarske uprave od vremena „Bečke okupacije“ 1878. pa do 1895., s posebnim osvrtom na tuzlansko područje kao jedno od šest prijašnjih osmanskih sandžaka. Dana je analiza i socijalnoga stanja stanovništva te uzroka promjena. Branko Marušić u radu „O stockholmski spomenici Jugoslavenske socijaldemokratske stranke in Istri“ (387-401) govori o sudjelovanju Jugoslavenske socijaldemokratske stranke na mirovnoj konferenciji u Stockholmu 1917., čije je stajalište u zasebnoj spomenici na njemačkom jeziku iznio delegat Henrik Tuma. U spomenici je bilo govora i o Istri te njezinim problemima u sklopu slavenskih, tj. slovenskih i hrvatskih, područja na sjeveroistočnoj obali Jadranskoga mora. „O povijesti udruga u Kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji od 1848. do 1918. godine“ (403-432) rad je Stjepana Matkovića u kojem je obrađena povijest građanskih udruga od njihova nastanka u vrijeme hrvatskoga nacionalnog pokreta do propasti Austro-Ugarske.

Tihomir Domazet u članku „Svjetske ekonomske krize XIX. i XX. stoljeća“ (433-471) daje sažeto i zaokruženo mišljenje o navedenim krizama, npr. o primjeni teorije poslovnih ciklusa. Zaključuje da je zadaća ekonomske politike da krize skрати te da u okviru svojih mogućnosti ublaži njihove teške socijalne i ekonomske posljedice. U radu „Razmišljanje o Sloveniji v 20. stoletju“ (473-488) akademik Jože Pirjevec analizira razvoj slovenske nacionalne svijesti od njezine pojave u XIX. stoljeću sve do proglašenja slovenske samostalnosti 1991. i ulaska slovenske države u Europsku uniju. Dragutin Pavličević u radu „Velikosrpska promidžba u doba vladavine Hrvatsko-srpske koalicije (1905. – 1909.)“ (489-506) donosi analizu Aneksijske krize i Veleizdajničkoga procesa, vodenoga u Zagrebu 1908./1909. protiv 53 osobe iz Banske Hrvatske. Postavlja pitanje o postojanju veleizdajničke zavjere, piše i o velikosrpskoj promidžbi u doba velikosrpske vlade Svetozara Pribićevića te raspravlja o tome kako se širila. „Stvarnost i mit o stradanju dijela katoličkoga hrvatskoga svećenstva u II. svjetskom ratu“ (507-546) prilog je

Ivana Fumića u kojem analizira podatak o 663 imena smrtno stradalih svećenika od 1913. do 1998., iznesen u knjizi *Hrvatski martirologij XX. stoljeća* svećenika Ante Bakovića (Zagreb 2007.).

Stipan Trogrlić u radu „Katolički vjeronauk u istarskim školama – od potiskivanja do izbacivanja (1945. – 1952.)“ (547–566) prati na temelju arhivske građe tijekom potiskivanja vjeronauka u školama počevši od 1945. pa do potpunoga ukidanja 1952. godine. U radu „Model političkih mijena: izgradnja sustava Istre 1945. – 1954.“ (567–605) Darko Dukovski daje analizu utjecaja fašizma na oblikovanje posebnoga političkoga senzibiliteta dijela istarskoga hrvatskoga i talijanskoga puka koji je ostao ukorijenjen u narodu još dugo nakon završetka Drugoga svjetskog rata te koji je utjecao na oblike građanske neposlušnosti ili apolitizacije. Tihomira Mršić potpisuje članak „Prilog primjeni teorije determinističkoga kaosa na lingvistiku“ (607–620), u kojem pokušava primijeniti neke osnovne postavke teorije determinističkoga kaosa na područje lingvistike, jednako leksika kao i gramatike, pronalazeći usporednice između osnovne jezične strukturiranosti (dubinske i površne) sa strukturom u genetici (biologija). Tanja Perić-Polonijo u članku „Dva uporišta hrvatske folkloristike“ (621–637) analizira značaj koji je objavljivanje kolekcije *Zbornika za narodni život i običaje* i antologije Matice hrvatske *Hrvatske narodne pjesme* (I–X) 1986. u Zagrebu imalo na daljnje prikupljanje i objavljivanje etnološke i folklorističke tradicijske građe. Ističe da smo time dobili dragocjene priloge proučavanju i usmene književnosti. Posljednji je u skupini tekst Perice Novosel-Žic „Neka obilježja stanovništva Punta na otoku Krku u 20. stoljeću“ (639–663), u kojemu se govori o demografskim kretanjima na području današnje Općine Punat na Krku. Budući da je ona sastavni dio širega priobalnoga i otočkoga prostora Republike Hrvatske, obilježja i kretanje njezinoga pučanstva promatraju se u okviru otočkoga prostora i problematike.

Posljednja, peta cjelina sastoji se od tri članka. Prvi je članak akademika Daniela Rukavine „Vizija razvoja Sveučilišta i sveučilišnoga kampusa u Rijeci“ (667–688), koji govori o razvoju riječkoga Sveučilišta od početaka održavanja sveučilišne nastave nedugo nakon svršetka Drugoga svjetskog rata. Navode se razni problemi koji su pratili pokušaj ustrojavanja kvalitetnoga sveučilišta, poput financijske potpore vlasti i infrastrukturne problematike. Situacija se popravlja početkom XXI. stoljeća izgradnjom sveučilišnoga kampusa na Trsatu, kojim je osigurana najsuvremenija infra-

struktura za razvoj Sveučilišta. Slijedi rad Vidoja Vujića „Povijesne i strukturne promjene u globalnom poduzetništvu“ (689-717), u kojemu se govori o velikim promjenama u čovjekovom odnosu prema proizvodnji i prema radu nametnutim munjevitim razvojem tehnologija. Promjene u proizvodnji utječu i na promjene u društvenim odnosima između ljudi u njihovoj ekonomskoj, političkoj, pravnoj, idejnoj, kulturnoj i znanstvenoj povezanosti i angažiranosti. Posljednji je članak Tanje Gržetić-Romčević „Obilježavanje svjetskog dana KOPB-a u Bolnici Sežana, Republika Slovenija“ (719-732). Svjetski dan KOPB-a (kronične opstruktivne bolesti pluća) utemeljila je Svjetska zdravstvena organizacija u suradnji s izvršnim odborom GOLD-a (*Global Initiative for Chronic Obstructive Lung Disease*) da bi povećala svijest o ovoj bolesti među zdravstvenim djelatnicima, javnozdravstvenim službama te općoj populaciji radi poboljšanja prevencija i liječenja. Članak se posebno osvrće na obilježavanje Svjetskoga dana KOPB-a u slovenskoj Bolnici Sežana, gdje je na taj dan 2004. uvedeno spirometrijsko testiranje stanovništva (mjerenje plućne funkcije) s ciljem pravovremenoga otkrivanja te bolesti.

Na kraju valja zaključiti kako *Zbornik u čast Petru Strčiću* predstavlja dostojnu posvetu životu i radu toga vrsnoga hrvatskog znanstvenika te također pruža bitan poticaj daljnjem proučavanju i vrednovanju njegova rada. Svojom obimnošću i interdisciplinarnim pristupom uspio je obuhvatiti širok raspon tema, povijesnih, filozofskih, filozofsko-povijesnih, lingvističkih, antropoloških, ekonomskih, političkih i drugih te pružiti obilje informacija čitateljima širokoga raspona zanimanja.

Hendi Hrelja

Barbanski zapisi, sv. 1., zbornik radova znanstvenog skupa *Barban i Barbanština od prapovijesti do danas*, ur. Slaven Bertoša i dr., Barban: Libar, Pićan, 2013., 279 str.

Zbornik radova *Barbanski zapisi* produkt je znanstvenoga skupa *Barban i Barbanština od prapovijesti do danas* održanoga u veljači 2012. tijekom općinskih svečanosti u čast poznatoga barbanskog svećenika i polihistora Petra Stankovića (2. Memorijal Petra Stankovića *Barban u srcu*). Znanstvenim